

Копилова О.М.,
аспірант,
Криворізький ДПУ

ВИВЧЕННЯ ЦІННОСТЕЙ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ, ЯК СКЛАДОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

*В статье рассмотрены понятия „ценность”, „ценностные ориентации”.
Автор показал проблему ценностных ориентаций современной молодежи.*

The article deals with some problems of value orientations in students' life.

Метою статті є визначення поняття цінності у психолого-педагогічній літературі, розгляд важливості цінностей у сучасного студентства, з'ясування класифікації цінностей.

На межі століть людство виробило ряд ціннісних категорій – людина як самоцінність вищого порядку, праця, мир, воля, справедливість, рівність та ін. Вони вказують на нову межу, з якої починається відлік у розвитку гуманістичної культури всієї системи цінностей. У цьому відношенні важливо визначити, а що є цінність як аксіологічна категорія для того, щоб зрозуміти все різноманіття її аспектів та визначити сутність цінності, як професійного поняття.

Представники європейської та американської аксіології ХІХ та початку ХХ століть з різних теоретико-методологічних позицій намагалися визначити сутність, природу, функції цінностей, але головний їх недолік полягав у тому, що образ людини розглядався ізольовано від соціальних умов людського життя.

В умовах демократизації, духовно-інтелектуального відродження українського народу, зростання культурно-просвітницької активності мас, гуманізації та гуманітаризації реформованої освіти, росту національної самосвідомості суспільства активізується проблема духовного збагачення, переосмислення цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. Так, у Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті зазначено, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного створювати й розвивати цінності громадянського суспільства. Тому одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти є формування загальнолюдських цінностей у майбутніх фахівців.

У науковій літературі, існує велика кількість тлумачення понять та класифікацій цінностей. Отже, ця проблема знайшла відображення у

філософській, соціологічній, психологічній та педагогічній науках.

До генези поняття „цінність” зверталось багато філософів сучасності (В.Брожик, В. Василенко, В. Водзинська, О. Дробницький, А. Москаленко, І.Попова, В. Сержантов, Л. Столович, В. Тугарінов та ін.

Педагогічні аспекти проблеми формування, розвитку ціннісних орієнтацій розглянуто та проаналізовано за різними напрямками: аксіологічним (О. Булінін, В. Гриньова, М. Нікандров, В. Повзун, А. Серій, В. Сластьонін, Т.Смирнова та ін.

Роль та вплив цінностей та ціннісних орієнтацій на становлення особистості висвітлені в працях Є. Барбіної, І. Беха, А. Богуш, М.Боришевського, В.Бутенка, Т. Бутківської, І. Зязюна, Л. Крицької, Л.Ломако, Л. Савченко, В. Струманського, Р. Скульського, І. Тараненко, Л. Хомич та ін.

Так, В. Тугарінов у своєму дослідженні говорить, що цінність несуть ті явища (чи сторони, властивості явищ) природи та суспільства, які корисні, потрібні людям історично визначеного суспільства чи класу в якості дійсності, цілі, ідеалу [8]. З даного визначення виходить, що цінністю може бути не тільки те, що існує, але й те, що ще необхідно здійснити, за що потрібно боротися. В якості критерію цінності В. Тугарінов виділяє корисність. Отже, В. Тугарінов трактує цей феномен у трьох варіантах:

- 1) цінність як значущість, корисність предметів та явищ;
- 2) цінність як ціль, ідеал;
- 3) цінність і як значущість, і як ідеал.

Близьким до даного розуміння феномену філософії є О. Дробницький. „Явище цінності виникає за умов протиріч між уже досягнутими потребами; виниклою необхідністю... з одного боку та існуючою дійсністю, яка на даний момент ще не дозволяє зразу і повністю вирішити ці проблеми з іншого боку” – зазначає О. Дробницький [1, с.7]. Відповідно, ці протиріччя А. Здравомислов підкреслює, що тільки духовні прагнення, ідеали, принципи, норми моралі і є сферою цінностей. Цінності в його концепції виступають як особливі продукти духовної діяльності людини, у ході яких певним чином перетворюються та демонструються соціальні властивості речей [1, с.65].

Аналіз проблеми цінностей призводить К. Роджерса до чотирьох припущень: 1) ціннісний процес як частина життя людини має органічну основу, базується на довірі людини до мудрості цілісного Я, а не якоїсь його частки; 2) ефективність цього процесу прямо пропорційна відкритості людини своєму внутрішньому досвіду; 3) чим більша відкритість людей їх

внутрішньому досвіду, тим більшою є спільність їх цінностей; 4) загальні для всіх людей цінності гуманістичні та конструктивні. Роджерс вважає, що універсальні цінності дійсно існують, однак вони знаходяться у самій людині, тому їх не можна дати, а можна лише створити умови для їх розвитку [1].

Таким чином, цінність як аксіологічна категорія має багаторівневу структуру. Загальним, об'єднуючим є той факт, що цінності відображають світ людини, його культуру. Цінності можуть існувати як суб'єктивні, що відображаються у свідомості людини. Діалектика даної аксіологічної категорії показує, що в Історії розвитку суспільства вищою цінністю стає людина як особистість, як самоціль суспільного розвитку.

Експериментальне дослідження було проведено на базі студентів I - II курсу Криворізького державного педагогічного університету, спеціальність українська мова та література, в опитуванні приймало участь 33 студента.

Аналізуючи відповіді на запитання анкети „Чим приваблює Вас вища освіта” студенти педагогічного вузу на перше місце ставлять можливість отримати професію яка мені цікава 72,7%, на друге – можливість найбільш повно реалізувати свої здібності 54,5% на третьому місці 53,1% можливість стати освіченою людиною, на четвертому можливість спілкування з цікавими людьми 30%. Наміри студентів працювати за спеціальністю у держсекторі виказали лише 21,2% майбутніх педагогів. 15% студентів педвузу планують навчатися в аспірантурі. Бажають отримати другу вищу освіту та працювати за спеціальністю у не державному секторі 12%, багато студентів не пов'язують свою роботу з отриманою спеціальністю, бажають займатися чим завгодно тільки добре платили та чим завгодно тільки б не бути безробітним. Прагнуть продовжити навчання за кордоном 3%.

З метою визначити проблему формування ціннісних орієнтацій у шкільній практиці, ми спостерігали, опитували шкільних вчителів. У ході експерименту вивчався досвід роботи вчителів школи, а також проводилося опитування вчителів, яке показало, що на уроках вони рідко акцентують увагу на розвиток загальнолюдських цінностей особистості, пояснюють це браком часу. Частина вчителів(21%) використовують навчальний матеріал предмета для показу, аналізу й синтезу ситуацій „добро – зло”, „прекрасне – огидне”, „щедрість – жадібність”, „життя – смерть”, „справедливість – несправедливість”.

Учителі наголошують на тому, що проблема загальнолюдських цінностей пов'язана з соціальною сферою суспільства, економікою країни.

Учителям більше уваги треба приділяти роботі з розвитку загальнолюдських цінностей з такого напрямку, як проблемний виклад знань, виконанню учнями самостійних завдань, використанню дидактичних ділових, рольових ігор, спеціально створених ситуацій.

Аналіз спостережень показав, що викладачі вищих навчальних закладів мало, та не завжди вчасно використовують на заняттях, такі ситуації, які б формували загальнолюдські цінності. Через те, у студентів переважає низький та середній рівень сформованості цих понять; низький рівень пізнавального інтересу до предмета, переважають задовільні і незадовільні оцінки. Спостереження за студентами доводять, що загрозою для них є ще й психологічне налаштування: песимізм, прагнення жити сьогодишнім днем, відсутність наполегливо вчитися. Виходом з цієї ситуації, на наш погляд, є перегляд всіх навчальних програм та орієнтація на формування ціннісних парадигм виховання.

Проведений нами експеримент показав, що використання ситуацій та завдань з формування загальнолюдських цінностей на заняттях з курсів „Вступ до спеціальності” та „Педагогіка” підвищує якість знань, викликає цікавість до предмету, приводить до прояву між особистих відносин типу „вчитель-учень”, „учень-вчитель”, знімає напругу і робить атмосферу занять психологічно більш легкою і невимушеною.

Під час використання на заняттях ситуацій, завдань на визначення загальнолюдських цінностей студенти повинні були уважно слідкувати за ходом думок своїх одногрупників, ставити питання, щоб підтримати хід розмови. Від них вимагалось виявлення засвоєних знань та обґрунтування, прояв загальнолюдських цінностей.

Студенти стали більш терплячими, щирими, гуманними. Відповіді на заняттях стали більш розширеними, вагомими. У більшості студентів виник інтерес до читання. Дані досліджень свідчать про те, що введення в навчальний процес ситуацій, які розкривають поняття „добро-зло”, „справедливість – ганьба”, „любов – ненависть” - сприяють зросту загальнолюдських цінностей студентів, допомогли підвищити пізнавальну активність. Примножилась кількість студентів, які позитивно почали ставитись до навчання.

Впровадження в практику результатів досліджень, як нам здається, сприятиме більш глибокому і успішному втіленню в життя завдань, відбитих у концепції національної загальноосвітньої школи.

Отже, ціннісні орієнтації визнані ведучими елементами в мотивації

людських вчинків, реалізації програм з поведінки, при цьому навіть діагностуються механізми їх зародження та формування. Слід відмітити, що у структурі особистості місце ціннісним орієнтаціям відводиться у спрямованості, відмічений безпосередній зв'язок з іншими компонентами особистості. Ціннісна орієнтація є елементом структури особистості, який функціонує на свідомому рівні.

На підставі аналізу філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної літератури можна зробити висновок, що ціннісні орієнтації – це вибіркова, відносно стійка система спрямованості особистості, зорієнтована на певні соціальні цінності, яка формується у діяльності людини.

Молодь є найбільш сприятливою категорією населення до процесів трансформації суспільства. Аналіз отриманих даних дозволяє зробити висновок що більшість студентів орієнтована на індивідуалізм, не орієнтована на допомогу від держави. Тому потрібне коригування виховної роботи серед молоді. Подальшу свою роботу ми бачимо у з'ясуванні мотивів студентів.

Список використаних джерел

1. Анненков В.П. Психолого-педагогічні особливості формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді в умовах промислово економічного коледжу: Дис...канд. пед. наук: 13.00.05; 13.00.01. – К., 1996.- 136с.
2. Брожик В. Эстетика на каждый день. – М.: Знание, 1991. -208с.
3. Вієвська М.Г., Савченко Л.О. Студент ХХІ століття.- Кривий Ріг //Збірник наукових праць .-№7.-2004.-С.3-7.
4. Кон И.С. Как построить своё "я" - М.: Просвещение, 1991. - 115с.
5. Новикова С.В. Ценносные ориентации студентов педагогического вуза в сфере общения и пути их формирования: Дис...канд. пед. наук: 13.00.01.- К.,1984. -182с.
6. Рубинштейн С.Л. Человек и мир // Проблемы общей психологии.- 2-е изд.- М.: АПН РСФСР, 1976.- С. 253-381.
7. Сластенин В.А., Чижикова Г.И. Введение в педагогическую аксеологию.- М; Академия, 2003.-192 с.
8. Тугаринов В.П. О ценностях жизни и культуры.- Л.: ЛГУ, 1960.- 156с.